

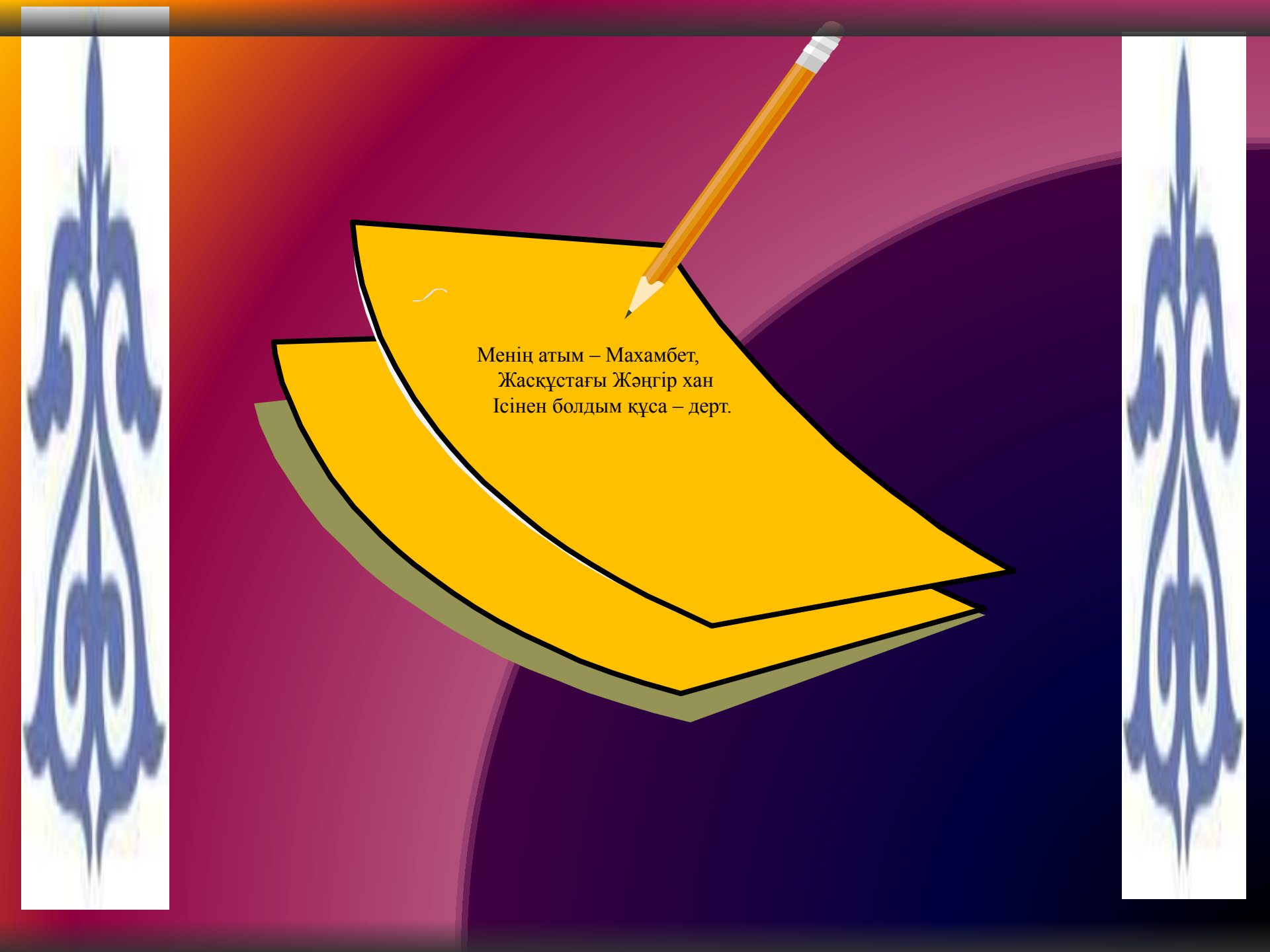

Махамбет Өтемісұлы

(1803 – 1846)

Өмірі

- *Махамбет Өтемісұлы (1804 ж., Ішкі Бөкей Ордасы, қазіргі Батыс Қазақстан облысының Жәнібек ауданының Нарын құмының Жанқұс жері. — 1846 ж. қазан 20, Қараой өңірі, қазіргі Атырау облысының Махамбет ауданы) — қазақтың әйгілі ақыны, күйші композиторы, отаршылдыққа қарсы Исатай Тайманов бастаған көтерілісті (1836-1837) ұйымдастырушылардың бірі, осы көтерілістің жалынды жыршысы.*
- *Байұлы ішіндегі Жайық-Беріш. Нәдір деген кісіден Мәлі (кейбір деректе Құлмәлі, Құлманияз деп айтылады) туады. Мәлінің қазақ әйелінен Өтеміс пен Шыбынтай, қалмақ әйелінен Қобылай туған. Өтемістен - он ұл, Шыбынтайдан - төрт ұл, Қобылайдан - үш ұл туып, Мәлі ұлдың өзінен он жеті немере сүйген адам. Бұл әулет Тайсойған құмындағы іргелі ауылдардың бірі. Атасы Құлмәлі, әкесі Өтеміс те өз заманында айтулы тұлғалар болған, Құлмәлінің тұқымынан би де, шешен де шыққан*

Менің атым – Махамбет,
Жасқұстағы Жәңгір хан
Ісінен болдым құса – дерт.

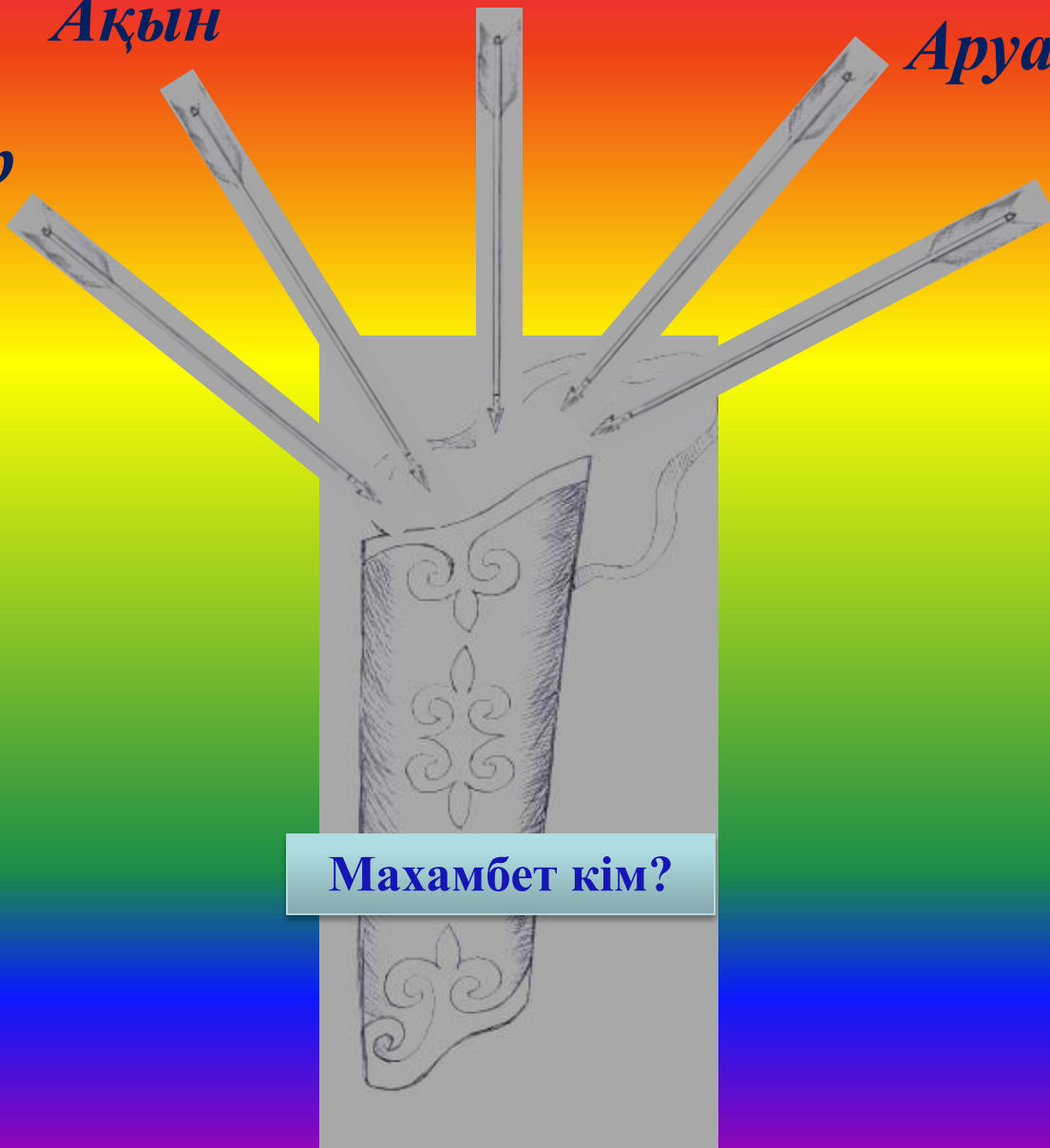
Күйші

Ақын

Аруақты ер

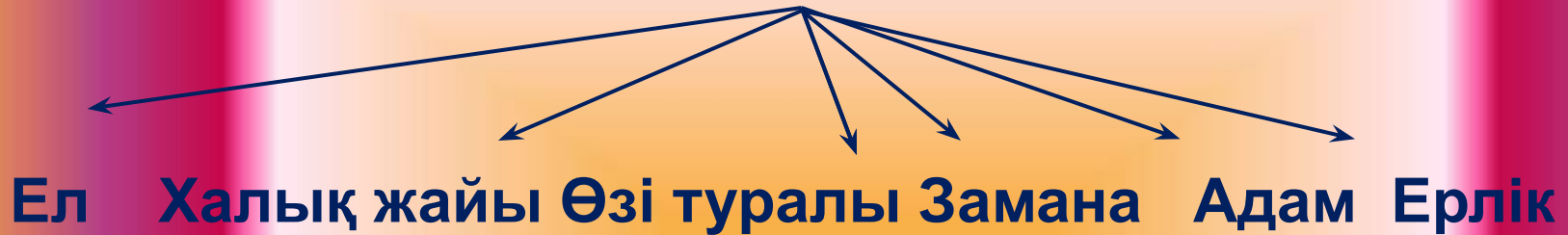
Батыр

Қолбасшы

Махамбет кім?

Өлеңдерінің тақырыбы

- *Академик С.Қасқабасов: “Махамбет өзін... алда арманы көп, албырт шағында адам өзін барынша артық бағалап, ...асып туған батыр сезінген, сондай болуды көздеген. Ойын ашық айтып, өзінің образын сомдаған. Ол өзінің бет әлпетін, дене құрылысын суретеумен қатар, өзін жұртқа таныстырды. Сөйтіп өзінің кім екенін, нені көксейтінін хабарлап, тіпті өзінің мінезін бірге көшіріп отырған”*

Өзі туралы жазған өлеңдері

- *Махамбет екі сөзінің бірінде “Меннен” ажырамады. “Менің атым Махамбет!”, “Мен Өтемістің баласы Махамбет атты батырмын”, “Мен, мен едім, мен едім”, “Мен құстан туған құмаймын”, “Мен кескекті ердің сойымын”, “Боз ағаштан биік мен едім”, “Мен тауда ойнаған қарт марал”, “Мен ақсұңқар құстың сойы едім”, “Мен келелі қара бұлтпын” - деді.*

- *Көтеріліс жеңіліске ұшыраса да, ол өз рухын жоғалтпады. Халықты көтеріліске қайта шақырып, өлеңмен ой салып, халық санасын оятуға күш салады. Амал не, қараңғы халық ойын түсінбеді, оның өлеңінің құдіретіне бас исе де, ақын соңына ермеді. Патша әскерінің қаруынан сескенген халық ақынның өлеңмен шақырған үндеуіне құлақ аспады. Жалғыздықтан күйінген ақын, өз сырын өлеңмен айта берді. Ақын: «Мен едім» деген өлеңінде:*

Бөз ағаштан биік мен едім,

Бұлтқа жетпей шарт сынбан,

Ел құтқарар, ер едім

Жандаспай ақыры бір тынбан, - деп өршілдігін жырлап көрсетеді. Ақын өлеңінің тәрбиелік мәні ерекше халық санасын оята түседі.

“Мен тауда ойнаған қарт марал” деген өлеңі де осы жағдайда шығарылған.

“Ерлік пен елдіктің өшпес рухы”

Тарихқа шолу

**ИСАТАЙ ТАЙМАНУЛЫ мен МАХАМБЕТ ӨТЕМІСУЛЫ
бастаған (1836-1838 ж-ры) ұлт-азаттық
көтерілісінің картасы**

Өтемістен туған он едік

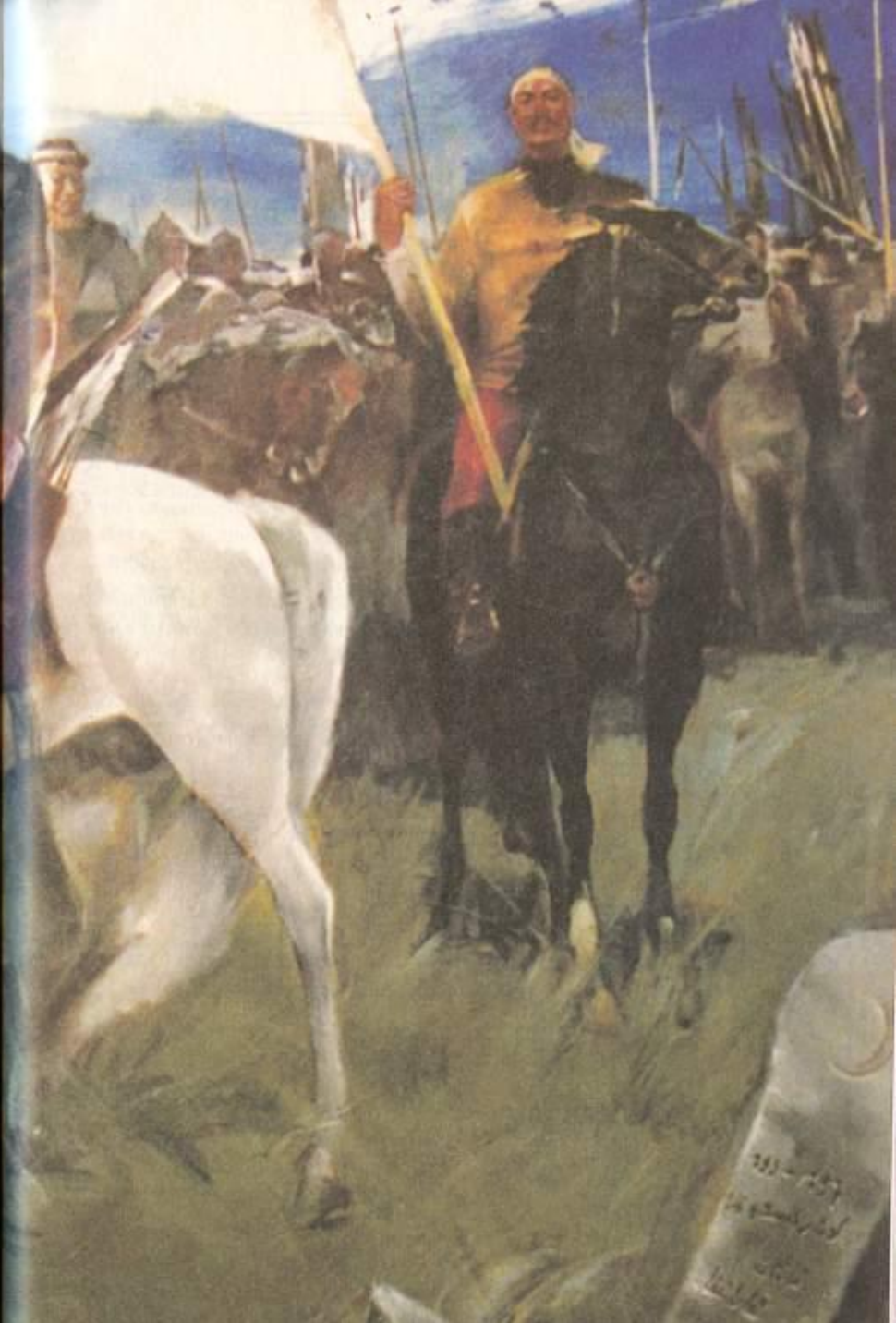
Т Е Б Н А М К Е Б
Т Е Б М А Х А М Б Е
С М А Т Қ О Т
Т Е М Х А Ж О Қ
Ы Б Ы Р А Й Ы М
Ә Й І П
Х А С С Ы С
С М С У Л Е С
Л М А Й М Е Н
Ы Л

Махамбет!
Махамбет ...
Білмеймін жел ме, сел
ме
Жыр да онымен бір
тұлға теңесер ме...
Әділетсіз дүниенің
қабырғасын
Махамбетше сөгер
жан кездесер ме ...

Ф.Оңғарсынова

Махамбет Өтемісұлы туралы жазған ақын-жазушылардың ойлары

- Кеңес дәуірінде санаға байлау, өреге тұсау болып келген жағдаяттарды профессор С. Қасқабасов: “Ақынның мұрасы - әдебиеттану ғылымының объектісі де болды. Алайда, зерттеу еңбектерде, негізінен, идеологиялық схематизм мен орыс әдебиетінің үлгісімен талдау орын алды. Сөйтіп, Махамбеттің шығармалары реализм, романтизм, оптимизм, пессимизм деген “измдер” тұрғысынан зерттелді. Белгілі бір аспектіде бұл да қажет шығар. Бірақ көп жағдайда қазақтың ұлттық көркем ойының даму заңдылықтары ескерілмеді. Соның салдарынан Махамбеттің өзіндік ерекшелігі тар аяда тек күрескер ақын деп танылды. ...Ақын қандай қоғамдық мәні бар проблемаларды шығармашылығында қамтыды деген мәселелер, өкінішке қарай, тиісті дәрежеде сөз болған жоқ” – деп, пайымдап береді.*
- Академик жазушы М.Әуезов: “Махамбет бұрынғы, соңғы қазақ ақындарының ішіндегі ең бір күштісі деп саналуға тиіс. ...Барлық қозғалыстың ірі, ер басшысы Махамбет жырлары өз заманындағы ең қанды, ең әсерлі сөз, көпшіліктің өз үні, өз тілі, өз арман-талабы”*
- Х.Досмұхамедов: “Махамбеттің өзі батыр, әрі жырау, әрі домбырашы болған. Өте қызулы адам екен. ...Махамбеттің мінезі сотқар, қалжыңқой, бетің-көзің демей ойына келгенін айтып салатын батыл болған. Жауласқан мезгілде өте батыр, айлакер болған”*
- Академик Қ.Жұмалиев: “Халықтың жырын жырлап, таяғын соғу ісінде Махамбет ақынның еңбегі тарихи еңбек. ...Махамбет – ең алдымен халқын, Отанын сүйген патриот ақын. Оның өлеңі – елін тереңнен сүюдің айқын үлгісі. Санасы оянып, ойы өсе бастаған күннен бастап-ақ ақын жалпы халық көпшілігін езіп отырған хан, сұлтан, би-төрелерге қарсы шықты. Найзасына асыл сөз, өткір тілін қоса жұмсады”*

کتابخانه
موزه و مرکز اسناد
سازمان اسناد و کتابخانه ملی
جمهوری اسلامی ایران

Шаруалар көтерілісі

1828 – 1829

Бөкей хандығында көтеріліс басталды.

1836 – 1838

Исатай - Махамбет бастаған көтеріліс

1837 - 1847

Кеңесары Қасымұлы бастаған көтеріліс

1837 жыл

“Ереуіл атқа ер салмай”

Жалғыздыққа сәл бой алдырған кезең

“Мұнар күн”

“Жалғыздық”

- **Махамбеттің соңғы сөзі**

Керуен тірлік бөктерді де бойға азап,
Бұлың-бұлың белдер асып шаршаған
Бұл жалғаннан кетіп жатты қанша адам.
Қазанына қожа болған жай қазақ,
Екеуімізге “Егіз бе?” деп тамсанған.

Назар салып тыңдағандарыңызға рахмет!!!

Дайындаған: "Ақындар" тобы